

Din activitatea despărțământului Sighișoara al Astrei la începutul secolului XX

Dr. Nicolae TEȘCULĂ

Muzeul de Istorie Sighișoara

E-mail: nicolaetescula@yahoo.com

Rezumat. Întemeierea în anul 1861, la Sibiu, a *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român* a reprezentat o etapă importantă în cadrul mișcării naționale a românilor ardeleni. Actul de naștere al despărțământului Sighișoara poartă data de 18 iulie 1871. Viața despărțământului a cunoscut momente cu activitate intensă și altele fără activitate. Debutul secolului XX găsește despărțământul într-o mișcare de reorganizare sub conducerea protopopului ortodox Demetriu Moldovan. Din păcate, în 1907 adunarea generală a despărțământului a fost interzisă de autorități. După 1910 în fruntea secției sighișorene a ASTREI ajunge avocatul Toma Cornea. Prin alegerea sa se va realiza o pătrundere masivă a Asociațiunii în lumea satelor din jurul Sighișoarei, prin cursuri de alfabetizare și înființări de biblioteci populare. Această activitate va fi stopată, din păcate, de debutul Primului Război Mondial.

Cuvinte cheie: Sighișoara, cultură, națiune, asociaționism, ASTRA, secolul XX.

Aus der Tätigkeit der Abteilung Schäßburg der Astra-verein zu Beginn des 20. Jahrhunderts

Zusammenfassung. Die Gründung der Transilvanischen Verein für rumänische Literatur und Kultur des rumänischen Volkes im Jahr 1861 in Hermannstadt war ein wichtiger Meilenstein in der nationalen Bewegung der Rumänen in Siebenbürgen. Die Geburtsstunde der Abteilung Schäßburg war der 18. Juli 1871. Die Tätigkeit der Sektion war von Phasen intensiver Aktivität und anderen ohne Aktivität geprägt. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts befand sich die Sektion unter der Leitung des orthodoxen Dechant Demetriu Moldovan in einer Umstrukturierungsphase. Leider wurde die Generalversammlung der Sektion 1907 von den Behörden verboten. Nach 1910 übernahm der Anwalt Toma Cornea die Leitung der Abteilung. Durch seine Wahl gelang der Vereinigung ein massiver Vorstoß in die Dörfer rund um Sighișoara, wo Alphabetisierungskurse angeboten und Volksbibliotheken gegründet wurden. Diese Tätigkeit wurde leider durch den Ausbruch des Ersten Weltkriegs unterbrochen.

Stichworte: Schäßburg, Kultur, Nation, Vereinswesen, ASTRA, 20. Jahrhundert.

Întemeierea în anul 1861, la Sibiu, a *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român* a reprezentat o etapă importantă în cadrul mișcării naționale a românilor ardeleni. A fost o realizare reușită, după mai multe încercări ale inteligenței românești de a organiza societăți și instituții culturale, care să servească nobilei scop de emancipare materială și spirituală a românilor de pe aceste meleaguri.

Fenomenul astrist a cuprins și elita intelectuală sighișoreană. Dacă ar fi să analizăm activitatea elitei sighișorene în cadrul ASTREI am putea spune că au fost suișuri și coborâșuri. Actul de naștere al despărțământului Sighișoara poartă data de 18 iulie 1871, când a avut loc adunarea generală a cercului Sighișoara. Cu această ocazie a fost aleasă conducerea despărțământului sighișorean al ASTREI, care era format din: Ioan Șandru,¹ director, Zaharia Boiu,² casier, Petru Decei³ și Ioan Gheaja – controlori, Zaharie Tătaru,⁴ Sofroniu Brînduș, Demetriu Demian⁵ și Mihai Păcală,⁶ în calitate de membri. Din păcate, activitatea secției va fi una modestă. Va cunoaște, însă, o revigorare după preluarea conducerii despărțământului, în a doua jumătate a anilor '70, ai secolului al XIX-lea, de către notarul Augustin Horșia.⁷

Sub aceste auspicii, se va organiza și adunarea generală a ASTREI. Aceasta se va desfășura între 2–4 august 1879.⁸ A fost cel mai important eveniment organizat de sighișoreni în cadrul Asociațiunii pe parcursul secolului al XIX-lea. O relatare asupra evenimentului o avem de la profesorul ceh Jan Urban Iarnik, care ajunge la adunarea generală de la Sighișoara unde va fi ales membru de onoare al Asociațiunii: *Se apropia ziua în care eră să*

- 1 Ioan Șandru (1837–1897), jurist de profesie va activa în cadrul Magistratului Sighișoara, până la decesul său survenit în anul 1897. A îndeplinit diverse funcții administrative, cea mai importantă, fiind cea de senator al urbei. A activat în cadrul Bisericii Ortodoxe din localitate. De asemenea a fost membru al Sinodului arhidiecezan de la Sibiu, deputat din partea Sighișoarei. Vezi: Nicolae Teșculă 2024, pp. 122–128.
- 2 Zaharia Boiu (1800–1888) preot din 1828 și protopop ortodox al Sighișoarei între 1848–1882. (Teșculă 2024, pp. 74–75).
- 3 În actele Parohiei Romano-Catolice din Sighișoara apare sub numele de Decsei Peter. A fost preot la Sighișoara între 1862–1882. Mulțumim domnului preot Puskás Attila pentru informații.
- 4 Zaharie Tătar (1841–1911), jurist notar de tribunal în orașul Ibașfalău (azi Dumbrăveni, jud. Sibiu) deputat mirean din partea Sighișoarei în Sinodul Arhidiecezan de la Sibiu. (Teșculă 2024, p. 155).
- 5 Demetriu Demian a fost un comerciant de origine macedoromână născut în Melinkos (la nord de Tesalonic, azi Grecia). La Sighișoara a administrat o farmacie și o cofetărie. Moare la 1882 în Sibiu. (Teșculă 2024, pp. 88–93).
- 6 Mihai Păcală (1841–1917) sighișorean de origine, între 1862–1878 a fost învățător la Școala Confesională Ortodoxă din Sighișoara și din 1878 preot ortodox în Șulumberg (azi Dealul Frumos, jud. Sibiu). Vezi: Teșculă 2024, pp. 200–201.
- 7 Ploieșteanu 1981-1982, p.121.
- 8 Despre organizarea Adunării generale a ASTREI la Sighișoara în 1879 pe larg la: Teșculă 2024, pp. 49–58.

se ție adunarea generală a Asociațiunii transilvane la Sighișoara. Îmi aduc bine aminte că eram de surprins văzând în mijlocul orașului ridicându-se un munte și în vârful lui o mică fortăreață, biserica și gimnaziul. Ceea ce însă îmi plăcu afară din cale, erau niște promenade alcătuite pe șanțurile de odinioară și mărturisesc că până atunci nu văzusem ceva așa de frumos. Am tras la capelanul Moldovan⁹ cu care mă întâlnisem cu câteva zile mai înainte la Sibiu, aflând că este ginere parohului cel bătrân Zaharia Boiu. Eră înălțător să vezi pe moșneagul acesta venerabil de 83 ani slujind liturghia, pe când ginerele său rosti o predică scurtă bine simțită. Și de data aceasta în locul lui Cipariu eră Bologa, care luă loc la presidiu. Să mai pomenesc un lucru. In biserică am avut prilejul să aud cântându-se prea frumos și întrebând mi s'a răspuns: Cică capelanul Moldovan ar fi învățat pe fete de pe la satele din prejur să cânte și mărturisesc că tocmai glasul de fete totdeauna îmi place mai mult decât cel bărbătesc. Adunarea aceasta a Astei deveni pentru mine importantă prin aceea că la propunerea d lui Stezar, care cu trei ani mai înainte mă găzduise la Sibiu, am fost ales unanim ca membru de onoare al Astei. Și ceeace era și mai semnificativ. Împreună cu mine fu ales și poetul Alexandri.¹⁰

Din nefericire, moartea prematură notarului Augustin Horșia,¹¹ președintele despărțământului, în anul 1882, va duce aproape la dispariția activității acestuia. Fapt demonstrat de procesul verbal al Comitetului Asociațiunii din 24 septembrie 1890, care menționa despărțământul Sighișoara, printre cele cu cea mai slabă activitate. Se recomandă reorganizarea acestuia și este propus protopopul Demetriu Moldovan, care consideră că este o sarcină grea și cere să fie absolvit de această responsabilitate. Acest lucru va face ca despărțământul Sighișoara să fie alăturat celui din Elisabetopole.¹² Reorganizarea secției sighișorene a

9 Este vorba de viitorul protopop ortodox al Sighișoarei, Demetriu Moldovan (1848–1923). A fost ginerele protopopului Zaharia Boiu. A activat ca învățător la Școala Confesională Ortodoxă din Sighișoara între 1870–1882. Preot ortodox și mai apoi protopop. (Teșculă 2024, pp. 130–134).

10 Convorbiri literare 1909, p. 1101.

11 Augustin Horșia (1840–1882) s-a născut în Șura Mică (azi jud. Sibiu), în familia preotului greco-catolic din localitate. Urmează cursurile liceului greco-catolic din Blaj, apoi din 1863, Facultatea de Drept din Pesta beneficiind de o bursă din partea Consistoriului greco-catolic din Blaj. Aici se dovedește a fi un fruntaș al tinerimii academice românești din capitala Ungariei. Între 1874–1875 devine președintele Societății Studențești „Petru Maior”. Tot la Pesta îl găsim corespondent al ziarelor românești *Concordia* și *Federațiunea* apărute în urbea de pe Dunăre. După terminarea studiilor superioare devine arhivar al comitatului Zarand, apoi președinte al „*dedrici orfanale*” din Hunedoara și prim jude, cu rang de primar al Hunedoarei. În anul 1874 își dă examenul pentru intrarea în avocatură. Peste un an, în 1875 se căsătorește cu Elena Moldovan. Cei doi nu au avut copii. Tot în același an va primi postul de notar public la Sighișoara, unde se și stabilea cu familia. Aici se va implica în viața românilor sighișoreni, devine președinte al despărțământului local al ASTREI. Sub egida sa se va organiza Adunarea Generală a Asociațiunii transilvane pentru literature română și cultura poporului român la Sighișoara, în 3–4 august 1879. Moare la 2 decembrie 1882 la Budapesta. (Nicolae Teșculă 2024, pp. 118–122).

12 În epoca, orașul Ibașfalău mai era numit și Elisabetopole, azi Dumbrăveni, jud. Sibiu.

ASTREI va fi realizată în anul 1894, când, cu prilejul adunării generale a despărțământului, a fost ales preotul ortodox Zaharia Ganea din Ferihaz (azi Albești, jud. Mureș) în calitate de președinte. Cu ocazia adunării despărțământului din 1895 din Ferihaz va fi ales un comitet compus din Demetriu Moldovan, protopop ortodox de Sighișoara, Ioan Șiandru, senator la Magistratul Sighișoara, Demetriu Dragoș, proprietar din Ferihaz, Nicolae Fleșer, măsar din Saschiz, Zaharie Ganea, preot din Albești și Vasile Urdea, cojocar din Sighișoara. Lor li se adaugă încă 14 membrii ajutători. De acum, conducerea despărțământului va intra sub coordonarea protopopului Demetriu Moldovan, care va revitaliza activitatea și va organiza adunările anuale ale despărțământului în diferite localități din jur până la adunarea din anul 1907, când autoritățile polițienești nu acordă dreptul de organizare al adunării.¹³

Din documentele ASTREI aflăm că despărțământul Sighișoara avea în 1907 următoarea componență: *Gheaja Nicolau, paroh, Laslea mare, p. u. Danes. Moldovan Demetriu, protopop, Sighișoara. (Dir. Desp.). Moldovan Ioan, cand. de adv., Elisabetopole. Morariu, Dr. Alexandru, avocat, Elisabetopole. Oltean Vasilie, inspector de drum, Saschiz, p. u. Hașfalău. Popa Ioan, preot, Vidacutul-român, p. u. Szent-Erzsébet (azi Eliseni, jud. Harghita n.n.). Popovici Terenție, paroh, Jacul-român, p. u. Nadășul-săsesc. Șandru Calipsa, Sighișoara. Simu George, protopop, Elisabetopole. Taflan George, notar, Crihalma, p. u. Comăna înferioară. Tătar Zaharia, not. de trib., Elisabetopole.*¹⁴

Tot din anuarul asociațiunii găsim că: *Secretarul administrativ raportează că căpitanul de poliție din Ibașfalău a oprit ținerea adunării cercuale a desp. Sighișoara, sub cuvânt că regulamentul orașului permite numai ținerea reprezentațiunilor publice în limba maghiară. Prezidiul a apelat împotriva acestei opreliști la magistratul orașului Ibașfalău și la viceșpanul comitetului Târnavei-mici. Acesta din urmă a aprobat refuzul căpitanului de poliție din Ibașfalău, cu adausul că în contra acestei hotărâri se poate apăla la Ministerul de Interne. Comitetul central decide să se înainteze din partea biroului un apel la Ministrul de Interne, arătându-se dreptul „Asociațiunii” de a-și ține adunările în orice localitate din Ungaria, în înțelesul statutelor.*¹⁵

Legat de același aspect oficiosul brașovean *Gazeta Transilvaniei*, relatează, răspunzând acuzelor din presa budapestană legată de incident: *Dar uite ce se întâmplă. S'a fost dat alarma că Românii au vrut să țină ședință și petrecere în Sighișoara tocmai în ziua când s'a serbat acolo amintirea lui Petőfi, dar că au fost oprți de a face aceasta prin fișpan. De aceea s'ar fi dus cu <șatra lor> dela Sighișoara la Elisabetopole. Minciună tendențioasă. Adevărat este numai că despărțământul Sighișoara al Asociațiunii hotărâse să-și țină adunarea sa în Elisabetopole, din care cauză tinerimea a pregătit pentru această ocaziune și o petrecere națională. Adevărul este mai departe că adunarea despărțământului a fost interzisă, ear petrecerea românească conturbată în mod brutal (...). Poliția din Elisabetopole a interzis*

13 Gavrilă 2010, pp. 116–117.

14 Transilvania 1907, p. 105.

15 *Ibidem*, pp. 202–203.

ținerea adunării despărțământului Asociațiunei pe cuvânt că un statut al orașului de care vorbim nu permite pe teritoriul lui nici un fel de prelegere, discurs, disertațiune, reprezentație teatrală etc. decât în limba maghiară și nici invitații pentru astfel de ocaziuni nu permite a se trimite decât în limba maghiară. (...) E monstruos metoda aceasta, pe care l'am putea numi clandestin, de-a confisca pe teritoriul unui oraș întreg drepturile cetățenești stabilite prin legi. Și ne pare bine că comitetul despărțământului Sighișoara s'a hotărât a protesta la guvern contra acestei confiscări a dreptului său de a ținea adunare în Elisabetopole. Dar fiind lipsiți de adunarea lor culturală prin forța brutală a curentelor dujmănoase poporului român din acest nefericit Ardeal, Românii din ținutul Sighișoarei n'au voit să renunțe și la balul ce'l pregătise tinerimea pentru ziua când era să se țină adunarea culturală. În ciuda șicanelor acest petrecerea românească se organizează, cu toate că au fost factori perturbatori: Tinerimea adversară a mobilizat și a ocupat toate localitățile din jurul sălei balului, ca de aici să poată conturba petrecerea românească făcând scandal cu cântece, strigăte și urlete șoviniste. Românii și-au păstrat sângele rece și și-au petrecut mai departe, până în zori de zi, românește ei între ei. De ciudă că s'au văzut aștei paralizați în acțiunea lor șovenii din al doilea oraș armenesc al Ardealului au tăbărât asupra locuinței și cancelariei avocatului român, care a condus aceasta petrecere.¹⁶

Dintr-o corespondență din același număr al ziarului aflăm că la bal: *Au participat vreo 500 persoane. Damele erau îmbrăcate în mare parte în costume românești, asemenea și dintre domni vre-o câțiva între alții Dr. Ales. Morariu, adv. în Ibașfalău și Ilariu Holom, cand. de adv. Streinii la petrecere nu au fost invitați din cauză, că statutul mai sus amintit nu a permis să se trimită invitații în limba română și publicului maghiar de aci... Arată mai apoi faptul că românii, prezenți la petrecere nu au răspuns la provocările taberei adverse formată din: ...cărămidari, cismași, zileri etc. în număr de vre-o 50 de inși, care: „...au ocupat cu ei cafeneaua, sala de mâncare și toate chiliile și ambiturile de pe lângă sala de dans, unde și petreceau Români. Drept răzbunare: După ce demonstrații au văzut, că scopul lor de a ne zădărnici petrecerea a suferit fiasco - s'au dus la cancelaria d-lui Dr. Ales. Morariu și i-au spart toate ferestrele, mănjindu-i Arma¹⁷ advocațională cu ouă docite. Cu toate acestea: Publicul român și-a petrecut cu o rară voie bună până' dimineața la 5 oare, când damele s'au depărtat, iar o parte a tinerimei în număr de vre-o 30 - 40 inși a rămas mai departe în sala de dans pe-trecându-și între toaste, declamări, cântări, glume și musică până după 8 oare dim., când apoi aceasta tinerime l'a luat pe avocatul Dr. Ales. Morariu pe umeri și pe lângă cântarea însuflețitoare a unui marș românesc l'a dus pe sus din sala de dans până la cancelaria i cu ferestriile sparte de demonstrații.¹⁸*

Situația a avut ecouri și în ziarele din Vechiul Regat. Ziarul *Neamul Românesc* condus de Nicolae Iorga menționa: *Adunarea de la Ibașfalău a secției Sighișoara din <Asociațiune> a*

16 Gazeta Transilvaniei 1907, p. 1.

17 Este vorba de firma biroului de avocatură.

18 Gazeta Transilvaniei, 1907, p. 2.

fost oprită. Pentru petrecerea românească ce s'a făcut totuși acolo, s'a strigat, s'a șuierat și s'au spart geamurile.¹⁹

Din păcate, aceste șicane vor afecta activitatea despărțământului. Cu toate că Ministerul de Interne a considerat, ulterior, abuzivă hotărârea comandantului de poliție din Ibașfalău, activitatea a fost paralizată. Din paginile revistei *Transilvania* aflăm în anul 1908 despărțământul nu a avut activitate.²⁰ În liste au mai rămas doar patru membrii ordinari, cu cotizația la zi: *Oltean Vasile, inspector de drum Saschiz p. u. Hașfalău, Popovici Terențiu, paroh, Jacul - Român, p.u. Nadeșul - român, Șandru Calipsa, Sighișoara, Taflan George, notar, Crihalma, p.u. Comăna -inferioară, Tătar Zaharia, not. de trib., Elisabetopole.*²¹

O mare diferență față de anii anteriori. Tot din paginile revistei aflăm și motivul lipsei de activitate: *D-l director al despărțământului, Demetriu Moldovan, protopop, n'a înaintat raport. Despărțământul nici n'a funcționat în cursul anului, din cauză că d-1 director și comitetul cercual n'au voit să convoace adunarea cercuală în Ibașfalău, unde în 1907, căpitanul de poliție oprise ținerea ei. Deși ministrul de interne, în urma intervenirii comitetului central, a anulat, la începutul anului 1908, hotărârea căpitanului de poliție, directorul despărțământului și membri comitetului n'au cutezat să mai convoace adunarea cercuală în Ibașfalău. Ca să nu se creeze astfel de cazuri de precedentă, comitetul central a însărcinat pe d-1 Nicolae Ivan cu convocarea acestei adunări, care încă nu s'a putut ține.*²²

Acest lucru se va perpetua și în anul 1909, când se menționa în paginile aceleași reviste că despărțământul nu mai funcționa de doi ani.²³ Și acum erau doar patru membrii ordinari cu plata cotizației la zi: *Moldovan Demetriu, protopop, Sighișoara. (Dir. desp.). Șandru Calipsa, Sighișoara. Taflan George, notar, Crihalma, p. v. Comăna inferioară. Tatar Zaharia, not. de trib., Elisabetopole.*²⁴

Pentru a revitaliza activitatea despărțământului, cu ocazia adunării generale a Băncii „Mugurul” din Elisabetopole, inteligența română din cele două orașe și satele din jur vor organiza o petrecere, la 4 iulie 1910: *Fruntașii din Sighișoara au avut un gând foarte nimerit. Au întocmit o întrecere de jocuri de flăcăi. Zece cete de flăcăi frumoși din satele românești ale aceluși ținut s au adunat la Ibașfalău și s'au luat la întreceri în jocuri. Fapta asta a frunțașilor noștri merită toată lauda. Jocurile sunt o parte însemnată a obiceiurilor noastre strămoșești. Firea românului se arată mai adevărat atunci când își petrece și în chiuiturile sale iei își pune focul și veselia une ori pișcătoare. Pentru aceia iele trebuiesc păstrate și cultivate cu scumpătate. Cel mai bun mijloc pentru asta sunt întrecerile, căci acolo se adună flăcăi din sate mai multe și fiecare sat arată frumsețea jocurilor și voinicia flăcăilor săi. Tot acum aflăm că: ...au luat parte 10 cete de jucători din felurite părți, venite toate ca să arete*

19 Neamul Românesc, 1907, p. 431

20 *Transilvania* 1909, p. 210.

21 *Ibidem*, p. 246

22 *Ibidem*, p. 268.

23 *Transilvania* 1910a, p. 261.

24 *Ibidem*, p. 232.

lumei românești jocurile originale bărbățești din satul lor, ce le păstrează încă dela moșii și strămoșii lor. Jocurile cari au fost jucate sunt următoarele: „Călușerul”, „Bătuta călușerilor”, „Romanul”, „Zdrăncănița”, „Banul Mărăcine”, „Restelul” și alte jocuri românești de băta. Toate jocurile au fost foarte frumoase și au plăcut mult tuturor. Ce e drept au și fost jucate bine și corect, căci românul e sprinten și ager la joc.”²⁵

Toate cele 10 cete de feciori au jucat în cadrul unui concurs premiat cu bani, în urma căruia s-au deliberat următoarele: *Dintre toate cetele s'a aies cea din Cerghid care au jucat după-cum joacă la ei în comună, jocuri originale românești mai ales de băta, și au fost îmbrăcați în portul lor cel adevărat. Aceștia au câpătat și premiul întâi de 50 coroane. Tot atâta a primit și cea din Mediaș care a jucat foarte frumos „Călușerul” și „Bătuta”. Ceata din Bârgăniș a primit premiul II, fiindcă a jucat corect și de tact. Iar ceata din Șmig a câpătat tot premiul acesta de 20 coroane pentru jocul lui original! Aceste patru cete au fost premiate, dar și celelalte cete au jucat frumos, de pildă cea din Șaroș, cea din Sighișoara și altele.”²⁶*

Ecourile manifestării sunt menționate și în coloanele revistei Călindarul poporului, unde referitor la jocurile populare românești din zonă se afirmă: *Mult mai puțin cunoscute și prețuite sînt însă jocurile noastre naționale. Și totuș nu ieste nici un popor cu jocuri atît demulte și de felurite și frumoase ca al nostru. Unele sînt armonice și potolite ca povestirea unui moșneag cuminte. Așa e bunăoară hora mocănească. Altele sînt o legănare mlădioasă și dulce, când domoală, când aprinsă, ca ardeleana. Săltărețe și vioaie, briete și sîrbele ne spun voia bună și cheful românului. In sfârșit altele, tropotite și mânioase, fierb și frămîntă pămîntul, dând la iveală puterea strașnică ce doarme în fundul sufletului românesc, dar care zdobește pe vrășmași când e răscolită. Cel mai rînduit și mai meșter din aceste jocuri, e călușerul cel puternic, variat și elegant.”²⁷ Tot cu această ocazie aflăm că jocul specific tinerilor din Sighișoara este *Hodoroaga* (Fig. 1).²⁸*

Succesul manifestării va face ca la adunarea din 27 septembrie 1910 condusă de Nicolae Ivan, asesor consistorial al Mitropoliei Sibiului și delegat al comitetului central al ASTREI, să se hotărăscă împărțirea despărțămîntului actual în două: Sighișoara și Elisabetopole.²⁹

Din paginile *Foii Poporului* din Sibiu aflăm că: *S'au făcut apoi alegerea comitetului despărțămîntului precum urmează: In despărțămîntul Sighișoara: Dr. T. Cornea, adv., președinte; iar în comitet: Ioan Muntean, paroh; N. Colcer, vicenotar comitatens, toți din Sighișoara; Onoriu Sasu, paroh din Daneș și P. Constantin, învățător. In despărțămîntul Elisabetopolei se alege de prezident Gheorghe Simu, protopop; Dr. Alex. Morariu, Dr. Holom, avocați; Fabiu Toma, dir. la „Mugurul”, toți din Elisabetopole și Ilie Ioanovici, paroh în Boiu-mare.”³⁰*

25 Foaia Poporului 1910a, p. 4.

26 *Ibidem*.

27 Călindarul 1911, p. 124.

28 *Ibidem*, p. 123.

29 Transilvania 1910b, p. 386.

30 Foaia Poporului 1910 b, p. 3.

Fig. 1. Jocul Hodoroaga al sighişorenilor în anul 1911, reproducere după Călimdarul, 1911, p. 123.

Referitor la același eveniment, *Gazeta Transilvaniei* relatează cu privire la adunare: *S'a constatat apoi că s'au înscris 1 membru pe viață, 20 ordinari și 16 ajutători și s'au încasat cu totul 338 cor. Aceasta este o bună înaintare față de trecut, deoarece în anii din urmă despărțământul Sighișoarei abia avea 4 membrii. Nădăjduim, că numărul acesta se va spori și că cele două despărțăminte nouă vor desvolta activitate multămitoare și vor da înainte.*³¹

Astfel, din noul despărțământ Sighișoara făceau parte următorii: *Colceriu Zaharie, cancelist, Sighișoara. Constantin Pompiliu, preot, Daneș, Cornea, Dr. Toma, avocat, Sighișoara. (Dir. desp.). Covrig, Dr. Vasile, avocat, Sighișoara. Flitter Moise, paroh, Șarpotoc. Hudea Gavrilă, inv., Boiu, p. u. Sighișoara. Moldovan, Dr. Aurel, când. de adv., Sighișoara. Moldovan Demetriu, protopop, Sighișoara. Mosora Teodor, oficianț la judecătorie, Sighișoara. Muntean Ioan, preot, Sighișoara. Șandru Calipsa, Sighișoara. Sas Onoriu, preot, Daneș. Taflan George, notar, Cribalma, p. u. Comăna-inferioară. Viscrean Ieroftciu, preot, Criș, p. u. Sighișoara. Vlăduțiu Aurel, inv., Mălâncrav.*³²

31 *Gazeta Transilvaniei* 1910, p. 3.

32 *Transilvania* 1911, pp. 528–529.

Observăm o schimbare atât a numărului de membri, de la patru, în anii trecuți la cincisprezece și o schimbare a conducerii despărțământului, președinte devenind avocatul din Sighișoara, dr. Toma Cornea,³³ care va deveni liderul inteligenței românești din urbea de pe Târnava Mare. Acesta va reuși să refacă viața ASTREI sighișorene, care, peste un an, va număra șaisprezece membrii ordinari ai despărțământului.³⁴ Deși în 1912 numărul acestora se va reduce la șapte, despărțământul va dispune de o bibliotecă și de un fond de 58 de coroane și 80 de fileri.³⁵

Alegerea avocatului Toma Cornea în fruntea despărțământului va fi marcată printr-o pătrundere masivă a Asociațiunii în lumea satelor din jurul Sighișoarei, prin cursuri de alfabetizare și înființare de biblioteci populare. Amintim aici bibliotecă din satul Daneș care avea 242 de volume și 82 de cititori. De asemenea, sunt înființate în zonă trei reuniuni de credit românești. Pe lângă membrii ordinari, vor apărea și 48 de membrii ajutători, dintre care 32 erau plugari din satele aflate în hinterland-ul Sighișoarei.³⁶

Debutul primului război mondial va produce, din păcate, dezorganizarea despărțământului. În raportul aferent anului 1914 înaintat conducerii *Asociațiunii*, Toma Cornea se plânge de greutățile întâmpinate în organizarea adunării generale a despărțământului din cauza mobilizării membrilor. Un an mai târziu aflăm că din cauza mobilizării avocatului Toma Cornea nu au putut fi colectate cotizațiile iar ceilalți membrii nu mai activează, deși existau doi membrii pe viață și 13 membrii ordinari. În 1916 găsim doar șase membrii ordinari, iar pentru anii 1917 și 1918 nu avem documente care să ateste activitatea despărțământului.³⁷

Din această scurtă prezentare a vieții despărțământului Sighișoara al ASTREI în primii ani ai secolului XX observăm aceleași tendințe ca în secolul a XIX-lea. Avem de a face cu perioade de decădere, urmate de revitalizarea activității culturale. Ca o constantă, sesizăm că perioadele de reviriment au stat sub tutela forurilor centrale de la Sibiu ale *Asociațiunii*.

33 Toma Cornea s-a născut în localitatea Ileni (azi județul Brașov) la 7 iulie 1874. Cursurile primare le face la Făgăraș, iar cele liceale la Blaj. Urmează apoi, studiile universitare la Facultatea de Drept și Științe Juridice din cadrul Universității din Budapesta, fiind, între 1894–1899, bursier al Societății „Transilvania”. Doctoratul îl susține la Universitatea din Cluj. Din anul 1903 deschide un birou de avocatură la Sighișoara și din 1910 devine președinte al Despărțământului Sighișoara al Asociației ASTRA. Deține funcția de director al Băncii „Târnăveana” din Sighișoara începând cu anul 1905. Adunarea cercului electoral Sighișoara din 25 octombrie 1918 l-a ales ca delegat titular la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. A fost ales membru în Marele Stat Național Român din Transilvania. După unire a fost numit prefect al județului Odorhei între anii 1920–1921. Din 1930 va profesa ca avocat în Sibiu. Moare în 1944 în timpul unui bombardament asupra Gării de Nord din București. (Dicționarul, 2019, p. 411).

34 Transilvania 1912, p. 352.

35 Transilvania 1913, pp. 242, 313.

36 Gavrilă 2010, pp. 120–121.

37 *Ibidem*, p. 122.

Întreaga activitate a stat pe umerii a doi lideri ai inteligenței românești din urbe, cei ai protopopului Demetriu Moldovan și, mai apoi, ai avocatului Toma Cornea, marcând simbolic transferul conducerii elitei românești sighișorene dinspre sfera ecleziastică spre cea laică. Nu este o particularitate a Sighișoarei, ci avem de a face cu un fenomen general în tot spațiul intracarpatic.

Dacă pentru secolul al XIX-lea lipsa de activitate a despărțământului o putem justifica prin lipsa de implicare a liderilor și decesul prematur al notarului Augustin Horșia, în perioada imediat următoare asistăm la intervenția factorului politic, care reușește să determine neimplicarea inteligenței din zona în activitatea regională a ASTREI. Rămâne de evidențiat forța revitalizatoare a elitei, care reușește să depășească aceste obstacole și să continue în forță activitatea, oprită temporar de izbucnirea primei conflagrații mondiale și reluată după anul 1918.

Bibliografie

- Călindarul 1911 *Călindarul Poporului pe anul comun 1911*, Sibiu, Anul XXVI.
- Convorbiri literare 1909 *Convorbiri literare*, nr. 10, București, Octomvrie 1909, Anul XLIII.
- Dicționarul 2019 *Dicționarul personalităților Unirii. Delegații Adunării Naționale de la Alba Iulia*, coordonatori Dragoș Ursu, Tudor Roșu, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2019.
- Foaia Poporului 1910a *Foaia Poporului*, nr. 32, Duminică, 8/21 August 1910, Anul XVIII.
- Foaia Poporului 1910b *Foaia Poporului*, nr. 30, Duminică 26 Septemvrie (9 Octomvrie), 1910, Anul XVIII.
- Gavrila 2010 Gheorghe Gavrila, "ASTRA sighișoreană (1871-1918) în *Alt Schaessburg*, 3, 2010, pp. 115–124.
- Gazeta Transilvaniei 1907 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 168, Brașov, Duminică, 29 Iulie/11 August 1907, Anul LXX.
- Gazeta Transilvaniei 1910 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 209, Brașov, Vineri, 24 Septemvrie (7 Octomvrie) 1910, Anul LXXIII.
- Neamul Românesc 1907 *Neamul Românesc*, nr. 27, București, 5 August 1907, Anul 2.
- Ploieșteanu 1981–1982 Grigore Ploieșteanu, „Contribuții la cunoașterea vieții politice și culturale a românilor sighișoreni în epoca modernă”, în *Marisia. Studii și materiale. Arheologie. Istorie. Etnografie*, XI-XII, 1981–1982, pp. 112–126.
- Teșculă 2024 Nicolae Teșculă, *Contribuții la istoria românilor din Sighișoara*, Cluj-Napoca: Editura Mega, 2024.
- Transilvania 1907 *Transilvania - Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. 3, iulie-septembrie 1907.
- Transilvania 1909 *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 4, octomvrie-decemvrie 1909.
- Transilvania, 1910a *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 4, iulie-august 1910.

- Transilvania 1910b *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 5, septembrie-octombrie 1910.
- Transilvania 1911 *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 4, jubiliar, iulie-august 1911.
- Transilvania 1912 *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 5, septembrie-octombrie 1912.
- Transilvania 1913 *Transilvania. Organul Asociațiunii pentru literatura română și Cultura poporului român*, nr. 4–5, iulie-octombrie 1913.